

2 005. március 16-án, délután került sor dr. Nótári Tamás, egyetemi adjunktus „*Juridicophilologica Mureniana – Jog, vallás és retorika Cicero Pro Murenájában (26–27)*” című PhD értekezésének nyilvános vitájára. A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán megrendezett védés előzményeként megemlítendő még a 2004. október 4-én tartott munkahelyi vita, mely során minden véleményező – elismerő hozzászólását követően – egybehangzóan az értekezés nyilvános vitára bocsátását javasolta.

A kora délután kezdődő, Nótári Tamás eddigi, vitán felül impozáns tudományos munkásságában egy korszakot lezáró, vagy ha úgy tetszik megnyitó esemény, meglehetősen nagy számú érdeklődőt vonzott a református egyetemre. A helyi oktatói gárda tagjain túl a többi jogi kar jeles képviselői, továbbá jó néhány érdeklő töltötte meg a már-már családias hangulatú oktatási intézmény Tanácstermét.

Nótári Tamás dolgozata valóban méltán tarthat számot akár a szakma, akár a szélesebb, a római jogi-jogtörténelmi tudományosságra fogékony nagyközönség figyelmére.

Az értekezés célja – a tézis megfogalmazása szerint – a Pro Murena jogi, történelmi és retorikai hátterének feltárása után annak az alcímben említett két, a huszonhatodik és huszonhetedik paragrafusának elsődlegesen jogtörténelmi, ám a forrás jellegéből adódóan szűkebben vallás- és retorikatörténelmi elemzése volt.

A jelölt az értekezés elején kitűzött célt, hogy a Pro Murena két paragrafusának – mindösszesen egy caputjának – jogi és filológiai hátterét feltárva, következtetéseket vonjon le az ezekben taglalt jogintézményekről és retorikai eszközökről, illetőleg ezeknek az oratio szerkezetében betöltött funkciójáról, mind a munkahelyi, mind pedig a nyilvános vitán elhangzott hozzászólások alapján sikeresen megvalósította. Mindemellett a „*Juridicophilologica Mureniana*” címben jelzett interdiszciplinaritás követelményét is folytonosan szem előtt tartva kiváló szerkezetben és logikus felépítésű gondolatmenet során teljes mértékben eleget tett azon metodikai célkitűzésének is, hogy a megjelölt cicerói forrás alapján a fent említett szférák összefonódását, továbbá a jog-, a vallás- és a retorikatörténelmi elemzés szerves egymásrautaltságát a lehető legnagyobb alaposággal elemezze.

A dolgozat széleskörű és tudományterületeken átvéelő áttekintést nyújtó jellege, valamint a megalapozott gondolatmenete és cizellált kimunkáltsága alapján vitathatatlan, hogy a munkában feltárt eredmények egyfelől a római jog és az antik jogtörténet kutatói, másfelől azonban az ókori vallástörténet és a latin filológia művelői számára nyújthatnak mind a tudományos vizsgálódás, mind pedig az oktatás terén támpontokat.

Kiemelendő még – a munkahelyi vitán is elhangzott tény –, miszerint Nótári Tamás írása mindezekén túl azért is kimagasló, mert a szerző az érintett tudományterületek (római jog, ókortörténet, klasszika filológia) arányainak kiegyensúlyozottságát mindvégig megtart-

Jog, vallás, retorika Cicero Pro Murenájában

NÓTÁRI TAMÁS
PHD DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉSÉNEK
NYILVÁNOS VITÁJA

va, dolgozta össze ezeket szerves egységgé. Itt hangsúlyozandó még az értekezés – előzményeivel, a már publikált „Cicero – Négy védőbeszéd” c. fordításkötettel és „*Juridicophilologica*” c. tanulmánykötettel való – hiánypótló jellege és megközelítésmódjának eredetisége.

Emellett figyelemreméltó *Hamza Gábor*, az értekezés konzulense által a munkahelyi vitán megfogalmazott azon gondolat, miszerint hangsúlyozandó Nótári Tamás széleskörű erudíciója és kiemelkedő nyelvi felkészültsége, amely a disszertációban és eddigi munkásságában is megnyilvánul.

A nyilvános vita *Török Gábor*, intézményvezető egyetemi tanár megnyitó és a bizottság tagjait bemutató mondatait követően *Sándor Istvánnak* a jelölt rövid életrajzáról és eddigi szakmai eredményeiről tájékoztató felszólalásával vette kezdetét. Ezt követően az opponensek ismertették röviden az írásban már korábban megküldött véleményük legfőbb pontjait.

Molnár József mindenekelőtt ismételtelen kiemelte, hogy a dolgozat széleskörű filológiai és jogi forrásanyagra épül, továbbá méltatta a jelölt eddigi oktatási és tudományos tevékenységét. Majd ezen elismerő mondatokat követően felvázolta kritikai álláspontjának három fő pillérét. Ezek szerint a Szegedi Tudományegyetem Jogi Karának kiváló oktatója hiányolja Cicero nézeteinek bírálatát az 'aequitas' kérdése kapcsán. Emellett vitatja, hogy az ún. „Ubi tu Gaius, ego Gaia” mondat a házassági jog kapcsán névfelvételekre vonatkozó formula lett volna, szerinte ugyanis mindössze mintaként szolgálhatott. Végezetül Molnár József arra a kérdésre, hogy a kísérletet Cicero korában már büntették-e, igennel felel. Ezzel szemben egyértelmű források hiányában, konkrét állásfoglalás mellőzésével, a jelölt azon felfogást képviseli, miszerint „valószínűleg” már ebben az időszakban sem maradt büntetlen az elkövetés ezen stádiuma.

Maróti Egon általános elismerő bevezető gondolatok után röviden körvonalazta a doktori értekezés legfőbb értékeit. A munka egyes részei tartalmának felvázolása és értékelése után pedig az előtte felszólaló opponenshez hasonlatosan ő is javaslatot tett a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Doktori és Habilitációs Tanácsának, hogy a doktori fokozatot ítélje meg a jelöltnek.

Rövid tanácskozás után pedig *Nagyné Szegvári Katalin*, *Földi András* és *Török Gábor* tagként, továbbá *Maróti Egon* és *Molnár József* opponensként, zárt szavazáson maximális támogatottsággal, 25 ponttal ítélte oda a PhD címet Notári Tamásnak.

Az értekezés megkérdőjelezhetetlen szakmai értéke és a háttérét képező kutatómunka, illetőleg a jelölt köz-

ismerten magas szintű nyelvismerete és szaktudása olyan meggyőzőnek bizonyul, hogy még a bizottságnak az ülés egésze során az eljárás formai követelményeire vonatkozóan tanúsított mérsékelt érdeklődését is feledtetni tudja a hallgatósággal.

Davidovics Krisztina

Az 1647-es gályarabper jegyzőkönyve Textus és értelmezése

S. VARGA KATALIN
DOKTORI ÉRTEKEZÉSÉRŐL

Tanuló ifjúságunk – sajnos – már évtizedek óta szinte semmit, vagy alig-alig valamit tanul az 1600-as évek utolsó harmadában lezajlott református prédikátorok és iskolamesterek ellen folyó gályarabperről, sőt azt is nyugodtan kijelenthetjük, hogy a hívő reformátusok sem igen tudnak többet annál az általános, de koránt sem teljes részizgagságnál, hogy a gályarabper az ellenreformáció egyik legigazságtalanabb tette volt az új hit követői ellen.

A valóság azonban sokkal árnyaltabb és gazdagabb ennél a summázott véleménynél. Eltekintve most a 19. sz. kutatások (fél)eredményeitől, említsük meg csak a legutóbbi évtizedek írásai közül talán a legtöbb új ismeretet publikáló Némethy Sándor közleményeit (Theológiai Szemle 1980-1984. évf.) a pozsonyi törvényszék munkálkodásáról. De figyelemmel lehetünk arra is, hogy az 1980-as, 1990-es években megszapordtak azok a kiadványok, amelyek, egy-egy levélben, egy-egy per anyagának feltárása során ugyancsak új ismeretekhez juttatva a kutatót, gazdagították a gályarabperre, illetve a korszakra vonatkozó tudásunkat. Kétségtelen az is, hogy az S. Varga Katalin doktori disszertációjának alapjául szolgáló, általa felfedezett, és tudománytörténeti szempontból is kegyelmi pillanatnak tekinthető eredeti összefoglaló jegyzőkönyv szövegének megtalálása (1999) a legnagyobb lökést jelentheti a további kutatások számára. A jegyzőkönyv az Esztergomi Prímási Levéltár Archivum Ecclesiasticum Vetus [Acta Religionaria 1790/4] elnevezésű iratkötegeiben rejtőzött és az első híradástól kezdve figyelemre méltó izgalmat keltett a történészek, és a vallástörténészek körében egyaránt. A 74 kettős folio terjedelmű latin nyelvű szöveget S. Varga Katalin rendkívül szakszerűen, hatalmas munkával és imponáló nyelvtudással, nyelvi lelemény-nyel fordította magyar nyelvre, és 2002-ben publikálta „Vitetnek ítélőszékre ... az 1674-es gályarabper jegyző-

könyve” címmel (Pozsony, Kalligram Kiadó, 2002, 344. p.). A jegyzőkönyv – az eddig ismert, hézagos és részben romlott szövegű, tehát félrevezető ismereteket kínáló jegyzőkönyvi dokumentum mellett – végre –, ugyan most sem teljes, de az eddigi ismereteket döntő módon kiegészítő, azokat sok tekintetben módosító információkhoz juttatja a kutatót.

S. Varga Katalin dolgozatában arra vállalkozott, hogy a jegyzőkönyvet nem elsősorban történeti, nem vallástörténeti szempontból, hanem a *jegyzőkönyv szövegének értelmezésével*, elemzésével dolgozza fel. A feldolgozás minél teljesebb tételéhez jelentős és lehetőleg mindenre kiterjedő kutatómunkát végzett a Magyar Országos Levéltárban, az ausztriai, a szlovákiai levéltári anyagokban, az Országos Széchenyi Könyvtár, a Sárospataki Református Könyvtár, a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára kéziratáraiban, valamint az egri Érseki Gyűjteményben.

Úgy gondoljuk, hogy egy frissen megtalált, igen-igen lényeges történelmi dokumentum ilyen módon történő – a szöveg értelmezésére koncentráló – feldolgozása, elemzése meglehetősen szokatlan, úttörő jellegű vállalkozás, és – bocsánat a kifejezésért –, de az opponenseket is részben elbizonytalanította. A szövegértelmezéssel, szemantikai jelentésének elemzésével foglalkozó tudós bíráló kitűnő munkát végzett a saját szakterületét érintő vélemény kifejtésében, de – érthető módon – kevesebb figyelmet fordított a történelmi, vallástörténeti kérdések boncolgatására. A dolgozat történelmi megközelítését elemző opponens viszont – ugyancsak fel nem róható módon – kevesebb figyelmet szentelt a szövegelemzés és a vallástörténet kérdéseinek. Erre a bizonytalanságra, a téma hovatartozásának – újszerűségéből adódó – besorolására utal az a tény is, hogy a disszertációt a Miskolci Egyetem BTK Magyar Középkori, Korújkori és Történelem Segédtudományi Tanszéke, valamint Irodalomtudományi Doktori Iskolája is befogadta. Amire egyértelműen azt kell mondanunk, hogy ez így rendjén is van! De S. Varga Katalin ilyen úttörő jellegű, a tudományos életben nem mindennapi feladatra vállalkozó dolgozata, óhatatlanul is érintett vallástörténeti, jogtörténeti kérdéseket is, amelyek véleményezésére az opponensi bírálatokban alig-alig került sor. Szerencsésebb lett volna az opponensek körét úgy összeállítani, hogy a dolgozat minden kérdéskörét sokrétűen ismerő tudósok is részt vettek volna a disszertáció megítélésében. Hogy ennek a két szakterületnek – vallás- és jogtörténet – a bevonására milyen nagy szükség lett volna, azt jól mutatja, hogy az opponensi vélemények,